Gondolatok a környezetvédelemről

MÓCSY ILDIKÓ

A környezet az élő szervezeteket körülvevő fizikai, kémiai, biológiai és társadalmi körülmények összessége. Az ember környezete az a része a világnak, amelyben él, és közösségének élete zajlik, azaz a tág értelemben vett élővilág tere. A bennünket övező környezet több szempontból csoportosítható, úgymint:

– eredete szerint van természetes környezet (amelynek elemei a talaj, a víz, a levegő, ember, állat, növény és mikroorganizmusok) és mesterséges vagy művi, az ember által létrehozott környezet;

– a hely behatárolása szerint van külső és belső környezet; a külső környezet magában foglalja a lakóterületeket, az ipartelepeket, a mezőgazdasági településeket és a közlekedési útvonalakat, míg a belső környezet alatt a lakások, az óvodák, az iskolák, a munkahelyek, középületek, bányák és barlangok belső terét értjük;

– közigazgatási szempontból van vidéki és városi környezet.

A természetes és a mesterséges környezet alkotóelemei egymással szoros összefüggésben vannak, befolyásolják egymást, s ennek következtében az egyes elemekben létrejött változás kihat a többi elemre is, ami végső soron az élővilág életkörülményeinek megváltozásához vezethet. A mesterséges környezetnek kialakítása a természeti környezet rovására történt és, sajnos, történik ma is.

Az utolsó 100 évben a Föld lakosainak száma háromszorosára, az energiafogyasztás harmincszorosára, az ipari termelés ötvenszeresére növekedett, és ez a növekedés szükségszerűen változásokat hozott létre a környezet állapotában. A Világbank 1992-es jelentése szerint 1990 és 2030 között a Föld lakóinak száma 3,7 milliárddal nő (ami majdnem 8 milliárdot jelent), az élelmiszerigény megduplázódik, az ipari termelés és az energia felhasználása háromszorosára emelkedik.

A középkorban azt az elvet vallották, hogy a Föld kimeríthetetlen asszimilációs potenciával rendelkezik. Abban az időben a falvak lakossága, az évszázados tapasztalatok alapján, tudta, hogyan hasznosítsa a szántóföldet, a rétet, a legelőt, az erdőt, hogy ezek termelő képessége, a család eltartásán túl, gazdaságos, jövedelmező legyen. A falvakban nem keletkeztek környezetkárosító hulladékok, mert gondosan, mai szóval élve szelektálva hasznosították azokat. A mai falvakról ugyanez nem mondható el. A nagyüzemű gazdaságok kialakulása, az állattenyésztés és a növénytermesztés szétválása a hulladékanyagok felhalmozódását eredményezte. A középkori városokra az „anyagforgalom” volt jellemző, és legnagyobb mértékben a hulladékok felhasználása biztosította a szerves anyagok természetes körforgását. Abban az időben a városok és a mezőgazdaságilag művelt területek között nem létezett kiegyensúlyozott környezeti egység. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a városban keletkezett szilárd hulladékok okoztak problémát.

A XIX. században az ipari termelés melléktermékeként jelennek meg a szilárd, gáznemű és cseppfolyós környezetszennyező anyagok. Leedsben, Manchesterben és Nottinghamban (Anglia) 1873–1875 között, Európában elsőként szerelnek fel szemétégető műveket. Világméretekben a környezetet szennyező anyagok problémáját nem tudták megoldani.

Századunk második felében, az iparosodás, gazdasági és technológiai okokból, nem mindig környezetkímélő, ami a természetes környezet megváltozásához vezetett. Ma már tudjuk, hogy a Föld „elnyelő” képessége véges. A szintetikus vegyületek és a radioaktív anyagok széles körű alkalmazása, a nukleáris energia felhasználása, a gépjárművek számának rohamos növekedése, valamint az ipari és háztartási melléktermékek gondatlan kezelése maga után vonja a környezet elszennyeződését. A levegő és a vizek elszennyeződése, a termőföldek hatékonyságának romlása, az erdők pusztulása és pusztítása tényekké váltak, és ugyanakkor a népességnövekedés maga után vonta az egyes népcsoportok alultápláltságát, a meg nem újítható és az újra nem termelhető erőforrások kimerülésének veszélyét. A nagymértékben igénybe vett természeti környezet nem volt képes megújítani önmagát. A megváltozott környezet az élőszervezetekben, emberiben, állatiban és növényiben egyaránt érezteti hatását. Ez a hatás legtöbbször nem kívánatos, egészségkárosodást, fajok degenerálódását, sőt eltűnését eredményezheti. Naponta kb. 140 állat- és növényfaj tűnik el; a rákos megbetegedések számának növekedése, a légúti és az allergiás megbetegedésekért is legnagyobb részben a szennyezett környezet okolható. A környezetben végbement negatív változásokra, a visszafordíthatatlan folyamatokra csak nagyon későn figyeltek fel, és ezért szorul ma a környezetvédelemre.

A különböző tudományterületek kutatói figyeltek fel a természetes környezet megváltozásának veszélyére, ami a környezetvédelem mint szakma kialakulását eredményezte. Dániában, már a XIX. században, népfőiskola keretében, oktattak környezetvédelmet, s innen terjedt el, a skandináv államokban, majd

Európában és az észak-amerikai kontinensen. Elsőknek a biológusok, az ökológusok, majd később a kémikusok és a fizikusok kezdték kutatni a szennyezet környezet megtisztításának módszereit és a lehetőséget az eredeti állapot visszaállítására.

Ma már egyetlen tudományág sem mentes a környezeti problémáktól, így a biológia, az ökológia, a kémia, a fizika, orvostudomány, az energetika, a mezőgazdaság, a jog, a szociológia s végül, de nem utolsósorban a közgazdaságtan sem. A környezettudományokra, a környezetvédelemre legjellemzőbb a tudományközi tulajdonsága, a szakmák egymásba fonódása. Nem beszélhetünk sem energiatakarékosságról, sem műemlék- vagy tájvédelemről, a vizek, a talaj vagy a levegő védelméről vagy ezek tisztaságának, eredeti állapotának megőrzéséről mint elszigetelt foglalkozásról.

A környezetvédelem elsődleges célja az ember egészségének és fennmaradásának biztosítása, anyagi és szellemi javainak védelme, valamint az élővilág megóvása. Ez azt jelenti, hogy meg kell védeni az embert és annak természetes és mesterséges környezetét a környezeti ártalmaktól, a hulladéktól, a zajtól, a portól, a vegyszerektől, a sugárzástól, a hő- és fényártalmaktól és nem utolsó helyen a túlzott idegi megterheléstől.

A környezetvédelem gyakorlatba ültetése többlépcsős feladat, éspedig: meg kell ismerni egy adott környezet állapotát, tanulmányozni kell a szennyezőforrások milyenségét, nagyságát és veszélyességét. A kutatások eredményei alapján adhatók meg azok a műszaki, környezetvédelmi követelmények, amelyek teljesülése esetén a környezetet ért terhelés meghatározott keretek között tartható. A környezeti tényezők vizsgálatát különösen időszerűvé teszi az a tény, hogy az emberi tevékenység következtében különböző anyagok jutnak a légtérbe, s ezzel jelentősen befolyásolja a légkör kémiai összetételét. A szennyezett levegő két úton fejti ki hatását: belégzéssel közvetlenül hat a légutakra, és közvetve, kiülepedés útján károsítja a mezőgazdasági termények, a műemlékeket és épített környezetet, valamint módosítja a levegő ózontartalmát, ezáltal az emberi életet szabályozó egyik legfontosabb környezetielem-együttest, az éghajlatot.

A nemzetközi irodalom ismerete, a külföldi gyakorlati tapasztalatok segítséget nyújtanak a környezeti problémák megismerésében és megoldásában, de nem helyettesítik a helyi, a hazai környezet állapotának megismerését, a szennyezőforrások feltárását, egy pontos helyzetkép kialakítását és egy adott helyzetben a beavatkozási lehetőségeket.

A környezetbarát technológiák kialakítása és alkalmazása, valamint az ökológiai gazdálkodás megteremtése lesz az alapja a fenntartható fejlődésnek, a környezet fokozottabb védelmének. A társadalmi, a gazdasági és ökológiai korlátozó intézkedések, feltételek mellett kell biztosítani a meglévő erőforrásokat, és új erőforrásokat kell létrehozni, figyelembe véve a ma emberének igényeit. A magas életminőség biztosítása és a környezet állapota között összhang kell, hogy legyen, ezért a környezet és a természet védelmeinek a gazdaság részévé kell válnia.

Az infrastruktúra növekedése egyenesen arányos a GDP növekedésével, de az egy főre jutó veszélyes levegőszennyező anyagok és a települési hulladék mennyiségének növekedési görbéje exponenciális formát mutat. Ennek a nemkívánatos növekedésnek megakadályozására egyre több területen alkalmaznak megkötéseket, jogi szabályokat, amelyekkel korlátozzák az eddig ismert és a természetre, valamint az emberre káros anyagok környezetbe való jutását.

A környezetvédelem anyagi hátteret igényel. Az átalakuló kelet-európai országoknak először modernizálniuk kell a gazdaságot, és csak azután fordíthatják tőkéjüket a környezet rehabilitációjára. Ugyanakkor ezeknek az országoknak az európai integrációhoz társadalmi és gazdasági átalakuláson kell keresztülmenniük, de ennek a folyamatnak egyik kritériuma a környezet megfelelő állapota.

Románia aránytalanul dimenzionált gazdasággal, rossz hatékonyságú iparágakkal rendelkezett, a környezeti kérdések nem kerültek napirendre. 1990-ben megalakult a Folyóvizek, Erdők és a Környezet Minisztériuma (Ministerul Apelor, Pădurilor şi Mediului Înconjurător) és ezzel hivatalosan is politikai akarattá vált a környezetvédelem problémája, majd 1993–1994 között a megyeközpontokban létrehozták a Környezeti Ügynökségeket (Agenţia pentru Protecţia Mediului).

A jelenleg érvényben levő törvények, kormányhatározatok és rendeletek megfelelnek az európai közösség elvárásainak, és felölelik a természetes környezet védelmét és részben az épített környezetét is.

Az 1995-ben elfogadott 137-es környezetvédelmi törvényt az EU által kidolgozott törvények és javaslatok alapján állították össze. Ez a törvény szabályozza a környezetre ható gazdasági tevékenységeket, a környezetvédelemmel kapcsolatos feladatokat és felelősségeket, előírja az élővilág változatosságának megőrzését. Megfogalmazza, hogy a környezetvédelem a központi és helyi hatóságok, valamint a természetes és jogi személyek kötelező feladata, és kimondja, hogy a szennyező fizet.

Meg kell jegyeznünk, hogy Románia aláírt több környezetvédelemre vonatkozó nemzetközi szerződést, illetve egyezményt, amely ma hozzátartozik a nemzeti joghoz.

Annak ellenére, hogy léteznek törvények, nemzetközi egyezmények, a gyakorlatban nem teljes mértékben alkalmazhatók,